

ՊԷձՕԷ ի շեՍԱԵՍՍՕ ծձծ

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԶԻՆՎՈՐՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Քաջությունը և կարգապահությունը չեն ապահովի բանակի հաղթանակը, եթե նա իր հակառակորդից ավելի լավ չի կռվում: Պատերազմի դաշտ դուրս գալով, չուրաքանչյուր հրամանատար հոգ է տանում, որպեսզի որոշակի տեղում և որոշակի ժամանակ առավելագույն քանակությամբ զորք և մարտական տեխնիկա կենտրոնացնի: «Ռազմավարության վերջնական նպատակը, - ասում է Հենդերսոնը, - վճռական ճակատամարտն է: Հազիվ թե կարիք կա ապացուցելու, որ զորավարը ձգտում է այնպիսի ճակատամարտ տալ, որտեղ բոլոր հնարավոր առավելությունները՝ ըստ քանակության, տեղանքի, զորքի մատակարարման, ինչպես նաև բարոյական վիճակի առումով, իր կողմում են, և որի արդյունքը պետք է լինի հակառակորդի ոչնչացումը:

Մարտը այն նպատակն է, որը, զորքերի նախապատրաստման չուրաքանչյուր համակարգի դեպքում, պետք է միշտ աչքի առաջ ունենալ: Ոչ մի բանակ չի կարող դիմանալ ժամանակակից պատերազմի արագությունն ու շեշտակիությունը, եթե բավարար չափով տոկոսն չէ: Արշավանքների և զորաշարժերի ընթացքում որո՞նք են կորուստների հիմնական պատճառները: Ոչ թե հակառակորդի գեները, այլ հիվանդությունները, որոնց պատճառներն են. ոչ լիաժեք և վատ պատրաստված սնունդը, ծանր աշխատանքը, գիշերային հերթապահությունները, ուժեղ շոգի կամ ցրտի երկարատև ազդեցությունը: «Սրերն ու նիզակները, նետերն ու գնդացիրները, և նույնիսկ բրիզանտային արկերը, - ասում է ամերիկյան բժիշկներից մեկը, - ավելի թույլ ազդեցություն

ունեն ազգերի ճակատագրի վրա, քան տիՖ հարուցող ոչիլը, ժանտախտ հարուցող բզեզը և դեղին տենդ առաջ բերող միջատները»:

Զորքերի նախապատրաստության հատուկ հուշագրում ասված է. «Զինվորների նկատմամբ հոգատարությունը հաջող մարտական պատրաստության անհրաժեշտ հիմքն է»: Առանց մարդու շկա և կոխիվ: Ժամանակակից պայմաններում առանց ֆիզիկապես առողջ մարդկանց հնարավոր չէ երկարատև մարտեր վարել: Առանց հոգեբանորեն պատրաստված և հաղթելու կամք ունեցող մարդկանց վճռական հաղթանակի հասնել հնարավոր չէ: Պատերազմը սկսում ու շահում են ոչ թե խոյահարող ումբակոծիչներն ու տանկերը, ոչ թե զենքն ու մատակարարումները, ոչ թե քարտեզներն ու տեղանքի յուրահատկությունները, այլ մարդը:

«Փեներալները և զորավարական արվեստը» աշխատության մեջ սըր Արչիբալդ Ուէյվելը բերում է Սոկրատեսին վերագրվող հետևյալ ասույթը. «Փեներալը պետք է իմանա, թե զինվորների համար ինչպես պետք է ձեռք բերել սննդամթերք և մյուս բոլոր անհրաժեշտ առարկաները, որոնք պետք են լինելու պատերազմի ժամանակ: Պլաններ կազմելու համար նա պետք է երևակայություն ունենա, իսկ դրանք կյանքի կոչելու համար՝ գործնական խելք և եռանդ: Նա պետք է օժտված լինի անխոնջ և սրաթափանց դիտողականությամբ: Նա պետք է լինի բարի ու դաժան, պարզամիտ ու խորամանկ, պաշտպան ու թալանչի, շռայլ ու ժլատ, մեծահոգի ու փոքրոգի, զգուշավոր ու անզգուշ: Այս բոլոր բնածին ու ձեռք բերված հատկությունները և բազմաթիվ այլ գծեր նրան անհրաժեշտ են: Նա պետք է նաև գլուխ հանի մարտավարությունից (տակտիկա), քանի որ անկազմակերպ ամբոխը նույնքան հեռու է բանակ լինելուց, որքան և շինանյութերի կույտը՝ տուն լինելուց»:

Մեկնաբանելով այս խոսքերը, գեներալ Ուէյվելը գրում է. «Այս խոսքում իմ ուշադրությունն առաջին հերթին գրավում է շարադրանքի հերթականությունը»: Եվ իսկապես, այն սկսվում է ոչ թե ռազմավարությունից և մարտավարությունից, այլ մարդուց:

Այս գրքում արդեն շատ ենք խոսել այն մասին, թե սպաների և սերժանտների համար որքան կարևոր է իրենց զինվորներին ճանաչելը: Սա լավ կառավարման առաջին, թեև բոլորովին էլ ոչ միակ, պահանջն է: Զինվորներին ճանաչելը նրանց վստահությունն ու հարգանքը նվաճելու ճանապարհին առաջին քայլն է: Ղեկավարը պետք է իմանա իր ենթակաների մտածելակերպը, նրանց խոհերն ու տրամադրությունները, դժգոհության և տագնապի աղբյուրը, ընտանեկան կյանքը, անցյալը և այն հույսերը, որ նրանք կապում են ապագայի հետ: Եթե նա խոր հետաքրքրություն ունի զինվորների նկատմամբ,

ապա այդ ամենը պետք է իմանա: Բայց դրան հասնելը հնարավոր է, եթե նա հնարավորինս մատչելի է զինվորների համար:

Յուրաքանչյուր սպա պետք է հարմար ծոցատետր ունենա, որը կարող է «գրպանի տեղեկագրքի» դեր կատարել: Այն պետք է օգտագործել ոչ թե ժամանակավոր հետաքրքրություն ներկայացնող գրառումների, այլ այնպիսի տեղեկությունների համար, որոնք կայուն արժեք են ներկայացնում: Այսպիսի «գրպանի տեղեկագիրք» ունենալով, սպան կարող է ուսումնասիրել զորքերի պատրաստությանը վերաբերող հրահանգների բազմաթիվ գրքեր և դուրս գրել այն պարագրաֆները, որոնք անհրաժեշտ են գործնականում կիրառելու համար, այն է՝ հոգատարությունը զինվորների նկատմամբ, անձնակազմի առողջության պահպանումը, կարգապահությունը, բարոյական վիճակը, համազգեստի ձևը, պատիվ տալը, շարային և ֆիզիկական պատրաստությունը և այլն: Դրանք են այն կետերից մի քանիսը, որոնց ամենից առաջ առնչվում են փորձագետները: Դուրս գրելով դրանցից առավել կարևորները, սպան խորուխամբ ուսումնասիրում է դրանք: Դրանց վրա ժամանակ առ ժամանակ խորացված ընթերցման ընթացքում ծագող նոր մտքեր ավելացնելով, ինչպես նաև իր անձնական փորձի հիման վրա կատարված եզրակացությունները գումարելով, նա իր գրքույկը շուտով կդարձնի հրահանգների մի հիանալի աշխատանքային գիրք: Այդ հրահանգագրքի հիման վրա նա իր հրամանատարական պարտականությունները կսկսի կատարել իր սեփական կանոնների լույսի ներքո: Միայն ամենանվազ նշանակալից մանրուքների վրա ուշադրություն դարձնելով կարելի է ականավոր ղեկավար դառնալ:

Յուրաքանչյուր, նույնիսկ ամենակրտսեր, հրամանատարի կարևորագույն պարտքն է օժանդակել իր գլխավոր հրամանատարին: Այդպիսի օժանդակություն ասելով նկատի ունենք, որ հրամանատարը մարտի դաշտ պետք է դուրս բերի այնպիսի զինվորների, ովքեր պատրաստ են կռվի գնալու և վստահ են, որ հաղթելու են, պետք է լիովին օգտագործի զենքն ու հանդերձանքը: Այս դրույթն այնքան կարևոր է, որ այն անհրաժեշտ է կրկնել:

Յուրաբանչյուր, նույնիսկ ամենակրտսեր, հրամանատարի կարևորագույն պարտքն է օժանդակել իր գլխավոր հրամանատարին: Այդպիսի օժանդակություն ասելով նկատի ունենք, որ հրամանատարը մարտի դաշտ պետք է դուրս բերի այնպիսի զինվորների, ովքեր պատրաստ են կռվի գնալու և վստահ են, որ հաղթելու են, պետք է լիովին օգտագործի զենքն ու հանդերձանքը:

Այդ պարտականության կատարումը սկսվում է զորքը մարտի դաշտ դուրս բերելուց դեռևս շատ առաջ: Ըստ էության, դա սկսվում է այն պահից, երբ նորակոչիկը բանակ է մտնում: Կավ սպան օրն ի բուն հոգ է տանում իր զինվորների կյանքի պայմանների և բարեկեցության մասին: Եթե զորքերը

գտնվում են ճամբարներում կամ տեղաբաշխված են որևէ բնակավայրում, ապա նա անձնական պատասխանատվություն է կրում նրանց տաք կացարանով ապահովելու համար: Նա պետք է հոգ տանի, որպեսզի զորանոցի չուրաքանչուր սենյակում լինեն սեղանի խաղեր ու ռադիոընդունիչ: Այս առարկաները կարելի է ձեռք բերել տարբեր հիմնադրամների օգնությամբ:

Ծառայության ընթացքում զորքերին անհրաժեշտ է տրամադրել այն բոլոր հարմարությունները, որոնք մատչելի են գոյություն ունեցող պայմաններում: Իր «Օգնություն բոյսկառուտներին» գրքում հանգուցյալ լորդ և վետերան Բադեն-Պաուելը բազմաթիվ օգտակար տեղեկություններ է ժողովել այն մարդկանց ի սպաս դնելու համար, ովքեր ստիպված են ապրել բաց երկնքի տակ: Այս գիրքն ընդամենը կես կրոն արժե և ամենուրեք կարելի է գնել: Նրանում բերված տեղեկությունները ստորաբաժանման անձնակազմին կարելի է հայտնել մարտական ուսուցմանը հատկացված ժամանակի հաշվին:

Լավ սպան միշտ պետք է ձգտի նոր գիտելիքներ ձեռք բերել: Չի կարելի բաց թողնել այլ զորամասերի կյանքի պայմաններին ծանոթանալու հնարավորությունները, քանի որ նույնիսկ խաղաղ ժամանակ այդ պայմանները լրիվ նույնը լինել չեն կարող: Կազմակերպչական լավ աշխատանքի դեպքում հնարավոր է որակյալ ճաշարանային սարքավորումներ ձեռք բերել, իսկ ճաշարաններում էլ այնպիսի անթերի մաքրություն ապահովել, որին կարող են նախանձել նույնիսկ առաջնակարգ ռեստորանները:

Հրամանատարը առանձնահատուկ կերպով պետք է հոգ տանի, որպեսզի սննդի որակը չվատանա: Անցյալ պատերազմի փորձը ցույց տվեց, որ զորքերն ավելի մեծ եռանդով են հարձակման գնում որակյալ ու տաք նախաճաշից հետո, քան միջին որակի սնունդ ընդունելու դեպքում:

Անձնակազմի առողջության մասին հոգ տանելը միայն բժշկական ծառայության սպայի պարտականությունը չէ: Պրոֆիլակտիկան (վարակից նախապես պաշտպանելը) լավագույն բուժումն է: Եթե զինվորը կրկին ու կրկին գանգատվում է, որ վատ ինքնազգացում ունի, ապա շատ հավանական է, որ նրա օրգանիզմում կամ նյարդերում, իսկ ավելի հավանական է՝ հենց նյարդերում, ինչ-որ բան կարգին չէ: Հնարավոր է, որ նա ոչ այնքան բուժվել է ցանկանում, որքան՝ խոսել իր հիվանդությունների մասին: Դա հանցագործություն չէ, և զինվորին չի կարելի զրկել այդ հնարավորությունից:

Եռանդուն անձնակազմ ունեցող զորամասերում սովորաբար հիվանդներ քիչ են լինում: Կասկած չկա, որ ոչ մեկին չի կարելի դատապարտել, որ հիվանդ է: Բայց չի կարելի նաև ժխտել, որ կյանքից գոհ և իրենց աշխատանքով հափշտակված մարդիկ ավելի առողջ են լինում, քան թե նրանք, ովքեր մտավոր, հոգևոր և բարոյական առումներով «կուշտ են» ամեն ինչից:

Յուրաքանչյուր սպա պետք է կարողանա առաջին բժշկական օգնություն ցույց տալ մարդկանց: Այս հարցի մասին շատ հիանալի գրքեր են գրվել, որոնք կարող են պահվել գրպանում: Այն սպան, որն իր սովորական պարտականություններից բացի ընդունակ է նաև այլ օգտակար գործեր կատարել, էլ ավելի մեծ հեղինակություն և հարգանք է վայելում:

Պարապմունքների ժամերին, երբ իր զինվորները զբաղված են ֆիզիկական պատրաստությամբ, սպան չպետք է հանգստանա վաշտի շտաբում: Նա պետք է լինի զինվորների հետ նախ այն պատճառով, որ պարտավոր է հետևել նրանց կողմից ցույց տրվող արդյունքներին, և՛ որովհետև զինվորները կգնահատեն իրենց աշխատանքի նկատմամբ նրա կողմից ցուցաբերվող ուշադրությունը: Եթե նա ի վիճակի է, ապա լավ կլինի, եթե ժամանակ առ ժամանակ զինվորների հետ միասին կատարի բոլոր վարժությունները: Դա չի կարող որպես հուշակ ձեռք բերելու փորձ դիտվել, քանի որ հրամանատարի պարտքն է մասնակցել իր վաշտի բոլոր գործերին: Այն սպան, որն իրական հետաքրքրություն է հանդես բերում իր ենթակաների նկատմամբ, այլևս դեկավարման հարցերի կապակցությամբ կարող է շանհանգստանալ: Նա դրանք արդեն լուծել է: Զինվորները հաճույքով են ենթարկվում նրան: Բնական է, որ հրամանատարը պետք է զգուշացնի ֆիզիկական պատրաստության գծով հրահանգչին, որ պարապելու է զինվորների հետ միասին, այլապես նրան կարող են ֆիզիկական հնարավոր թերությունների վերաբերյալ վիրավորական դիտողություններ բաժին հասնել:

Սպաները պետք է կանոնավոր կերպով այցելեն գնդի կրպակներն ու այն մնացած վայրերը, որտեղ ազատ ժամերին զինվորների կուտակումներ են դիտվում: Հաճախակի կարելի է լսել, թե իբր զինվորները ծառայության ժամերից դուրս իրենց սպաներին տեսնել չեն ցանկանում: Բայց դա կախված է սպայից: Սպայի պարտքն է հետևել, որպեսզի իր զինվորների մասին հոգ տանեն այն կազմակերպությունները, որոնք կոչված են ապահովելու բանակի հասարակական և բարոյական բարեկեցությունը: Եթե այդ պարտքն ավելի գիտակցված կատարվի, ապա այնպիսի հիանալի մի կազմակերպություն, ինչպիսին Ռազմածովային նավատորմի, բանակի և ռազմաօդային ուժերի ինստիտուտն է, այլևս չի ենթարկվի հիմար ու անհիմն քննադատության, ինչպիսին մենք տեսնում ենք հիմա:

Կորդ Ռոբերտսը մեծ նշանակություն էր տալիս հոսպիտալներ կատարվող այցելություններին, և նույնիսկ գլխավոր հրամանատար լինելով, յուրաքանչյուր հնարավորություն օգտագործում էր հիվանդներին եռանդ ու աշխուժություն ներշնչելու համար: Իր զինվորական ծառայության ողջ ընթացքում նա չէր կարողանում առանց հուզմունքի լսել զինվորի մահվան կամ վի-

րավորվելու մասին: Բրիտանական կայսրության բազմաթիվ քաղաքացիներ, սկսած բարձրաստիճան պաշտոնյաներից մինչև ամենահամեստ մարդիկ, շնորհակալությամբ են հիշում այն նամակներն ու հեռագրերը, որ նա ուղարկում էր զինվորների հարազատներին: Այս առումով վատ չէր լինի, եթե ամեն մի սպա օրինակ վերցներ լորդ Ռոբերտսից: Ձինվորները բարձր են գնահատում այնպիսի վերաբերմունքը, երբ նրանց հետ վարվում են որպես անձնավորությունների, այլ ոչ թե այնպես, կարծես իրենք լոկ կովոդ մեքենաներ են:

Եթե հաուպովախտը շատ հեռու վայրում չի գտնվում, սպա վատ չի լինի այցի գնալ նաև այն ձախորդներին, ովքեր այնտեղ պատիժ են կրում: Այցելության ժամանակ նրանց չի կարելի ասել, թե խայտառակ են արել զորամասը, բայց չի կարելի նաև համակրանք դրսևորել: Այդ զինվորների հետ պետք է խոսել այնպես, ինչպես սովորական մարդկանց հետ, աստիճանաբար նրանցում այն տեսակետը առաջ բերելով, որ պետք է վերջ դնել անցյալին և գործել այնպես, որպեսզի դրական վարքով աչքի ընկնեն ապագայում: Սպաների այսպիսի վարքագիծը հաճախ է հաջողության հանգեցնում:

Մենք մտադիր չէինք գրքում սույն գլուխը երիտասարդ սպաների համար նախատեսված ակնարկների ժողովածու դարձնել: Մենք միայն ցանկանում էինք ուշադրություն հրավիրել այն, առաջին հայացքից աննշան թվացող, արարքների հոգեբանական նշանակության վրա, որոնցով և որոշվում է լավ և վատ հրամանատարների տարբերությունը: Յուրաքանչյուր բարեխիղճ սպա իր «գրպանի տեղեկագրքի» բովանդակությունը պետք է հարմարեցնի իրեն ենթակա զինվորների հոգեբանական առանձնահատկություններին: Հրամանատարն իր ստորաբաժանումը կկարողանա շատ ավելի լավ կառավարել, եթե խորամուխ լինի նրա կազմում ծառայող և տարբեր տիպերի պատկանող մարդկանց հոգեբանական առանձնահատկությունների մեջ: